



## *Szemelvények egy szenvedélyes flört történetéből – Móra és a politikai küzdőtér*

Medgyesi Konstantin\*

\* Móra Ferenc Múzeum, Szeged

### *Kulcsszavak*

Móra Ferenc  
politika  
újságíró

Ferenc Móra  
politics  
journalist

### *Absztrakt*

Móra Ferenc szociálisan érzékeny újságíróként kezdett erőteljesebben közéleti kérdések felé fordulni. Móra elemi igazságérzete a korai publicisztikájában is kitetszik, az 1910-es években a politikai vetületű ambíciók még markánsabbá váltak nála. Mint tudjuk, 1918-19-ben direkt közéleti szerepet is vitt; majd az ellenforradalmi korszak beköszöntével mély csalódottság alakult ki benne a politika iránt. Közéleti érdeklődése nem szűnt meg a húszas-harmincas években sem, de a korábbiakra jellemző szenvedélyes flörtöt már nem vállalta a nagybetűs politikával. A közügyek kommentálása élete vége felé megmaradt a titkos szerelmes levelek számára.

### **Móra Ferenc és a politikai szenvedély**

Móra Ferencet a magyar közvélemény leginkább (gyermek)íróként tartja számon. Jól tudjuk persze, hogy tudós-régész, múzeumigazgató és lapszerkesztő is volt. Móra életútjának kevésbé vizsgált része szól a politikai jellegű diskurzusokról, noha a Kincskereső kisködmön szerzője mondhatni igaz szenvedéllyel viseltetett a közélet iránt, de a politika – mint látni fogjuk – nem „*viszonozta*” kellőképpen az íróember „érzéseit”.

A politikai szenvedély egy mély érzélem. Jellemzője, hogy világnézetek, ideológiák keverednek indulati elemekkel, tettvággyal, cselekvési törekvésekkel, változtatási szándékokkal. A politikai szenvedélyt egy adott életszakaszban szinte mindig csalódás követi, de a kiábrándultság érzülete ellenére a személyben jelen lévő politikai szenvedély végérvényesen csak a halállal szűnik meg. A politikai szenvedély a pszichében fel-feltörő érzés, intenzitása a mindennapi élet körülményeitől is függ. A félreértések elkerülése végett le kell szögeznünk: a politikai szenvedély megkülönböztetendő a hatalomvágytól. A két pszichés struktúra között lehetnek átfedések, de a cél más. A politikai szenvedély átfordulhat hatalomvágyba, de az alapérzés a közösség szolgálatának akarásán alapszik.

### **Egy szenvedély kibontakozása**

Tanulmányunkban Móra Ferenc és a politikai szenvedély mint sajátos „*kapcsolatrendszer*” egyes aspektusait igyekszünk áttekinteni. Móra első politikai jellegű szövegei újságírói munkássága részeként maradtak ránk. Földes Anna, Móra monográfusa mondja: „*Az újságírás – de különösen a vezércikk-írás, – par excellence politikai tevékenység, és Móra publicisztikájának valóban perdöntő szerepe van az író árnyalt világnézeti és politikai profiljának megrajzolásában. Az érzelmi alapon választott közösségi hovatartozás, a hűség világnézete a Szegedi Napló szerkesztőségében politikai állásfoglalássá szilárdult. De mivel Móra valójában nem egy pártnak, hanem egy közösségnek volt elkötelezettje, szemlélete – és természetesen publicista állásfoglalása is – már a tízes években túllépett a függetlenségek kompromisszumokra hajló magatartásán, és a polgári progresszióval vállalt közösséget*” (Földes 1982: 194). Földes gondolatsorából már előljáróban emeljük ki: Móra még csak véletlenül sem simul bele a késődualizmus kompromisszumaiba, szövegeinek üzenete szerint alkotójuk határozott társadalmi változásokért kiált. Móra úgy utasítja el a közéleti kompromisszumokat, hogy személyiségét tekintve „*alkatilag kiegyező ember*” volt (Lengyel 2014: 91).

A Szegedi Napló publicistájaként írott cikkei által láthatunk bele abba a folyamatba, ahogy a közéleti gondolkodása formálódik, alakul. Ezen írások egyértelműen arra utalnak, s egyben nyilvánvaló módon azt bizonyítják, hogy a szerzőjük '48-as alapon a dualista rendszer radikális ellenzékéhez tartozik. Tisza István kormányzati struktúráját azért bírálja, mert szaktudás nélkül neveznek ki fontos pozíciókba embereket, magát a rezsimit „*korrupt rendszernek*” nevezi (Móra 1905a : Móra 1967: 7). Politikai kritikái egyben komoly társadalombírálatok. Hazugnak, hitetlennek és szívtelennek tartja a korabeli magyar társadalmat: úgy véli, a „*gazdagság*” szeretetet „*nem ismer*”; a „*szegénység*” pedig „*csak gyűlöletet ismer*.” (Móra 1905b : Móra 1967: 12). A vezércikkekben a politikával szembeni kiábrándultság és a cenzúra-öncenzúra dilemmája is hangsúlyos elem: „*Legokosabb nem politizálni, mert politizálni csak bérlapoknak szabad: bér-himnuszokat harsogni [...]. Aki nem eladó, az keressen magának más provinciákat [...]. A trágyatermelés témája sohase volt aktuálisabb, az olcsó takarmányozásról nagy lendülettel lehet cicerózni, s a poloskairtás problémája még mindig megoldatlan.*” (Móra 1906a : Móra 1967: 17).

A Ferenc József- és a Habsburg-ellenesség szintén kiemelt témát jelent Móra írásaiban. Egyik cikkében azt írja Ferenc József császár és királyról: „*soha nem volt érzéke az alkotmányossághoz*” (Móra 1906b : Móra 1967: 25). Történelmi távlatból visszatekintve láthatjuk: 1867 után Ferenc József törekedett az alkotmányos szabályok széleskörű betartására, de a szabadságharc időszakára történelmi referenciaként visszatekintő Móra Ferencben olyan elemi szintű ellenséges érzélem volt a királlyal szemben, hogy nem kívánta publicisztikáiban az objektív politikai elemző pózát felvenni, hanem indulati alapon fogalmazta meg ítéleteit. Erre példa az alábbi érzékletes leírás is: „*Virágba borul ez a szegény ország, s ami virágunk van, azt mind királyunk lábai elé szórjuk. Ő pedig büszkén, isteni méltósággal tapos rajtuk keresztül, s mikor elhagyja a magyar határt, a magyar király csizmáiról lerázza a mi legszebb virágainkat az osztrák császár*” (Móra 1906c : Móra 1967: 43). Későbbi írásaiban is visszatérő elem, hogy gúnyosan a „*legalkotmányosabb királynak*” minősíti Ferenc Józsefet (Móra 1912; Móra 1913).

1919-ben a monarchia (és persze a forradalmak) bukása után is ostorozza a néhai császárt: „*A nemzet apjának fogadta el ezt a kényurat, aki a szabadság torkát elvágta. Ez a nemzet még mindig nem érdemli meg a vértanúit, mert még a saját vérpadán is azokat sírja vissza, akik odajuttatták.*” (Móra 1919g : Móra 1967: 328). Amikor 1919 októberében leírja ezeket a Ferenc József elleni indulatos szavakat, akkor az persze már egy másik kor – ekkor már nem az ex-királyra haragszik, hanem az új, vagy pontosabban alakuló jobboldali kurzus szereplőire, de indulatainak közvetlen célpontja a múlt sérelmeiből fakadóan is lehetett még Ferenc József. Az „*ez a nemzet még mindig nem érdemli meg a vértanúit*” gondolat viszont adekvát válasz 1919 őszén a forradalmak leverését követő közhangulatra. E kérdéskörrel még bővebben szólnunk később.

Az 1917 előtti Mórát – a '48-49-es szabadságharc leverése miatti dühe folytán – éles orszellenesség jellemezte. Oroszországról mint a „*halál birodalmáról*” beszél (Móra 1906d : Móra 1967: 33). Cikkeiben II. Miklós orosz cár gyűlölt figuraként tűnik fel (Erre egy példa: „*A cár bujdosik*”. Szegedi Napló, 1906. szeptember. 28. : Móra 1967: 35-37).

A késődualista korszakban Móra számára a demokrácia fogalma nem bír érdemi jelentőséggel, nem tekinti alapvető értéknek – ez 1920 után döntő módon változik meg. 1910-ben így ír: „*Magyarországon sose volt hazugabb és mondvacsináltabb demokrácia mint ma*” (Móra 1910 : Móra 1967: 93). Számára a magyar demokrácia igazi, példaértékű mintázata az 1840-es évek világa, a reformkor és a szabadságharc időszaka. Az 1910-es évek dimenziójában nála a „*demokrácia*” kifejezés csak egy korabeli közhely, éppen azért, mert a korszak fősodorbéli dualista politikusai hivatkoznak valamiféle ködös demokrácia ethoszra, ebből faladóan viszont Móra e fogalom mögött nem érzékel igazi értéket. „*A demokrácia Magyarországon roppant népszerűségnek örvend, majdnem akkorán, mint a király. Mert éltetni legalábbis éltetik annyit, mint öfelségét. Van úgyis, hogy együtt éltetik öfelségét és a demokráciát, és ez a legkedvesebb dolog a világon. Öfelsége nem bizonyos, hogy örülne neki, ha hallaná, de a demokrácia bizonyosan nagyon meg van ilyenkor tisztelve*” – írja 1912-ben (Móra 1912 : Móra 1967: 157).

A monarchia-korabeli időszakban Móra fejében, közéleti publicisztikai nyelvhasználatában központi érték kategória az igazságosságra való törekvés, az igazságkeresés szempontrendszere. Egy 1908-as írásban ezt az életérzést ekképpen fogalmazza meg: „*Az igazságkereső nem valami hatalmas ember, mert a hatalmas emberek nem sokat törődnek az igazsággal. Az igazságkeresőnek nincsenek hadseregei és nincsenek milliói. Az igazságkeresőnek nincs egyéb fegyvere, mint a maga igazsága, és nincs egyéb vagyona, mint az igazságba vetett fanatikus hite*” (Móra 1908 : Móra 1967: 68). Érdemes e fogalomhasználatot külön is kiemelnünk; Móra az igazságba vetett „*fanatikus hitről*” beszél. Amikor arról értekezünk, hogy Móra szenvedélyesen kötődött a közélet jelenségeihez, akkor legkevésbé sem nem hatalomvágyról vagy pártpolitikai érdekekről kell szót ejtenünk, hanem jóval inkább erről a fajta igazságkereső fanatikusságról, ami Móra nézőpontját mindig jellemzi. Politikai gondolkodása az évtizedek során formálódik, átalakul – főleg 1920 után –, de az igazságosságra való törekvés egész közéleti életútját karakterisztikusan határozza meg. Móra Ferenc gondolkodásában az igazságkeresés, az igazságosság olyan fogalom, ami nyelvi értelemben egyesíti, egy platformra hozza az egyenlőség és a testvériség történelmi súlyú kifejezéseit.

Az első világháború kitörése előtt Móra Ferenc politikai felfogása mindezen összetevőkből áll össze: 1848 mint közéleti referenciakeret, éles Habsburg-ellenesség, a Tisza István nevével fémjelzett korszak elítélése, a struktúra korruptnak bélyegzése, a dualista rendszer értékeinek relativizálása és az igazságosságra

való törekvés hangoztatása. Politikai tartalmú szövegeit vizsgálva egyértelműen kitetszik egy határozott társadalom-átalakító szándék.

1914-ben a már meglévő közéleti gondolkodási panelek új tartalommal bővülnek. A háborúellenesség súlyponti kérdéssé válik. 1917-ben írja e döbbenetes, sokkoló szavakat: *„Huszonhárommillió ember – hát lehet nagyobb gonosztevő, mint akinek még ez sem elég ok a békekötésre? Megállott szívek és élettelen masszává fagyott agyvelők milliói... Új nemzedékek vágyát, erejét, lángját eszi meg a fű- és fagyókér”* (Móra 1917 : Móra 1967: 257). A pacifizmus, az antimilitarizmus élete végéig meghatározó elem maradt Móra Ferenc közéleti gondolkodásában.

### Mint a szerelem

1917-ben döntő változás történt Móra Ferenc életében: a szegedi múzeum igazgatója lett. Móra mint homo politicus számára azonban az 1918-as esztendő hozta el a fordulatot. A szegedi Nemzeti Tanács alelnöke lesz, lényegében az őszirózsás forradalom helyi eseményeinek az egyik főszereplője (Péter 1965: 83-187.; Földes 1977: 118-162.; Péter 1989: 65-87).

*„Móra Ferenc, aki eddig nem sokat szerepelt a politikai életben a nagy nyilvánosság előtt, most szinte egyik pillanatról a másikra Szegeden a politikai élet élvonalába került”* – írja Móráról szóló visszaemlékezésében 1918 őszének sorsdöntő napjairól Magyar László újságíró, Móra Ferenc egykori tisztelője, barátja (Magyar 1966: 94).

Vajda László irodalomtörténész szerint *„a polgári forradalom előszele, majd vihara Mórát kisodorta múzeumigazgatói szobájából, de kisodorta a redakcióból is, ahol mint szerkesztő eddig is politizált, hiszen vezércikkeivel számottevő hatást gyakorolt a közvélemény alakulására — és odalökte agitátornak a tömegek sűrűjébe”* (Vajda 1962: 97).

Az agitátor Móra részt vett a forradalom helyi tanácskozásain, nagygyűlésein. Az agitátor kifejezés mára igen atavisztikusnak hangzik és inkább rosszízű, ugyanakkor a fogalom használata annyiban jogos lehet, hogy az értelmiségi Móra a forradalmi eufóriában szinte belekábult az események folyamába. Agitátorként viselkedik, de mégis méltányosabb, ha azt állítjuk: hősünk 1918 őszén politikaformálónak lép elő és direkt szerepet játszik az őszirózsás forradalom szegedi történéseiben.

Felszólal az 1918. október 31-i tömeggyűlésen is, a helyi forradalom ügyének győzelme kapcsán *„a mi külön kis köztársaságunk”* békéjének a megvédéséről beszél, vagyis e téren mérsékelt tud maradni s nem a forradalom energiáira építő radikális változások mellett tör lándzsát, hanem a harmonikus élet feltételeinek a biztosítását kívánja elérni - e felbolydult napokban is (Szeged történelmi napja. Szegedi Napló. 1918. november. 1; Idézi: Vajda 1962: 89).

Két nappal később, november 2-án a város rendkívüli

ülésén Móra szót kért: *„Jobb volt ezt a háborút elveszteni, ha egy, bár megfogyatkozott, de szabad és modern magyar nemzet gyanánt kerülhetünk ki belőle, mint megnyerni úgy, hogy még eddigi álszabadságunkat is elveszítve, a porosz császárság halálos ölelésében, a feudalizmus fenntartói legyünk itthon, és az emberi és nemzeti szabadság megátkozott pandúrjai a világ szemében”* (Móra Ferenc *„Polgártársak”* kezdetű beszédét idézi: Vajda 1962: 90).

Móra Ferenc a padovai fegyverletétel előtt egy nappal fogalmazta meg e gondolatokat, vagyis nemzetközi jogi értelemben e beszéd elmondásakor az Osztrák-Magyar Monarchia még hadviselő fél, de facto persze már mindenki úgy érezhette, a világegésnek valóban vége. Móra bátran, őszintén, de kissé meggondolatlanul beszél, talán nem is méri fel szavai súlyát a forradalom és a háború végének eufóriájában. A szónok érvelésének lényege, hogy rosszabb lett volna, ha megnyeri az ország a háborút, de marad az addigi politikai rendszer. Az üzenet egyértelműen dekódolható: jobb volt elveszteni a háborút, mert így legalább jöhetett a forradalom, ami új megközelítéseket, új társadalmi képletet hoz. A háborúvesztés kvázi dicsőítése azonban még a forradalom hívei számára is idegenül hangozhatott. Móra kezdetől fogva háborúellenes véleményeket vall, így érvelése kommunikációs tekintetben hiteles 1918 őszén, még akkor is, ha az *„inkább vesztésünk háborút, csak változzon meg a világ”* nyelvi felütés disszonánsnak hathatott a helyi közéleti térben.

November első napjaiban Móra szellemét teljes mértékben uralja a forradalmi hangulat, a forradalmi lelkesedés. A november 10-i népgyűlésen így beszél: *„Tíz nap alatt több történt Európában, mint az alatt a tízezer év alatt, amely azóta eltelt, amióta az őseink az első tüzet gyújtotta ebben a világrészben. Most olyan tűzvész dobálja itt lángjait az ég felé, amitől elsápadnak az örökfényű csillagok”* (Vajda 1962: 91-92). E szavak valóban az agitátor Móra szavai az értelmiségi Móra eszköztárát felhasználva. E tanulmányban Móra és a politikai szenvedély kapcsolatát elemezzük; ezen idézet után megállapíthatjuk, Mórában ezekben a napokban forr leginkább ez a bizonyos szenvedély. Metaforikusan kifejezve: Móra a szerelemhez hasonlítható érzést él meg e napokban, de most - életútját ismerve állíthatjuk, kivételesen - nem egy húsvér múzsa, hanem a forradalom ügye iránt lángol.

1918 végén egy számára addig ismeretlen műfajjal próbálkozik. Politikai programtervezetet készít a Radikális Párt számára. A pártjellel talán történeti megközelítésben lényegtelennek is nevezhető, de a dokumentum azért fontos, mert Móra Ferenc politikai gondolkodásának sarokköveit tudjuk azonosítani általa. A szöveget Lengyel András egy *„államkapitalizmusba hajló szociálliberális”* koncepciónak nevezi (Lengyel 1981).

Móra a forrás elején leszögezi, hogy nem ért egyet a Marx-i társadalom-felfogással, azt túlságosan *„merevnek”* tartja, s a termelőeszközöket mindaddig inkább megtartaná magánkézben, amíg a közösség

szempontjából hatékonyabban működtethető a gazdaság. A dokumentum egyértelműen szabadelvű, az általános, egyenlő és titkos választójog mellett áll. Olyan választási rendszert képzel el, ami a többségi elvre épül ugyan, de lehetővé teszi a kisebb politikai képződményeknek a parlamentbe jutását is. „A törvényhozásban, amelynek az egész társadalom számára kell a jövő alapjait lerakni, helye van az egész társadalomnak” – írja. (A dokumentumot közli: Lengyel 1981: 286-289.) A feudális felsőház helyett úgynevezett demokratikus felsőházat kíván. Meghirdeti a közigazgatás „egyszerűsítését” és a földműves „demokrácia” megteremtése érdekében a gazdaságilag hatékony földosztás végrehajtását.

Programtervezetének leginkább elvi része így hangzik: *„Az egyéniséget fel kell szabadítani minden káros gazdasági és eszmei kötelektől [...]. Ennélfogva követeljük a társadalmi és gazdasági szervezkedés szabadságát mindenki számára s követeljük e szabadság törvényes védelmét bármerről jövő terrorral szemben”* (Lengyel 1981: 287). E panel középpontjában az egyén áll, akit *„fel kell szabadítani”* az őt visszafogó kötelektől, vagyis egy szociálisan érzékeny, de a közösség szempontjait prioritásként értelmező szabadelvű gondolatkísérlettel állunk szemben. S azt is hangsúlyozzuk külön, hogy *„a bármerről jövő terrorral”* szembeni kiállás Móra nézetrendszerében rendkívül markáns elem. A dokumentumból kitetszik: Móra nem ért egyet az akkoriban formálódó szélsőbaloldal államosítási („kommunalizálási”) és diktatórikus törekvéseivel, nem hisz a marxista osztályharcos ideológiában, de vallja, hogy az államhatalomnak szociális szempontok alapján be kell avatkoznia a gazdasági folyamatokba. Fontos feladatnak tartja a bankok *„túlhatalmának”* megtörését, s általában a hitelintézetek állandó állami ellenőrzés alatt tartását, a kisipar és a *„kiszegisztenciák”* támogatását az adórendszeren keresztül is.

Móra Ferenc egyfajta erős szociális piacgazdaságot szeretne az egyén jogainak, méltóságának – az alkotmányos struktúrában rögzített – tiszteletben tartásával. E mórói programtervezet nem volt képes arra, hogy hasson a történelmi folyamatokra, ugyanakkor maga a dokumentum egyértelműen megelőzte a korát: a szövegben található kommunikációs panelek modern világszemléletről tanúskodnak. 1918-19-ben esély sem volt arra, hogy Móra ebbéli gondolatai átültethetőek legyenek a valóságba – sem Magyarországon, sem Európában. 1945 után azonban Nyugat-Európa politikai jelenségeit döntő módon határozták meg a szociális piacgazdaság eszméi.

Az elemzett programtervezetben is *„a bármerről jövő terrorral”* szemben szól Móra Ferenc. 1918 őszén a politikai erőszak gondolatisága egyre markánsabban jelenik meg a magyar közéletben. Móra érzékeli ezt a fajta veszélyt és *„A lámpavas”* című, 1918. december 13-án publikált cikkében igyekszik az izmosodó erőszak kultuszt ellenpontozni. Arra hívja fel a figyelmet, hogy a politikai arénában az akasztással, a kivégzésekkel való (egyelőre még) verbális fenyegetés

mindinkább mint kvázi legitim megközelítés nyert teret. Emlékeztetni próbálja az erőszak kultusz – vagy amint ő fogalmaz – a lámpavas híveit, hogy az erőszak elkövetése előtt gondolkodjanak, mi lesz a következmény, mert ha már a lámpavas *„feltűnt a magyar politika látóhatárán”* (Móra 1918a : Móra 1967: 296), akkor a brutalitás eszkalálódhat. A vörös- és a fehérterror későbbi eseményeit ismerve megállapíthatjuk, hogy Móra félelme jogos volt, e cikkében nem véletlenül igyekezett szót emelni az akkor még csak verbális erőszakkal szemben.

December 22-én a szegedi szabadságünnepen beszélt Móra. A szöveg vezércikk formájában a Szegedi Napló karácsonyi számában jelent meg. E ünnepi beszédben Móra Ferenc megfogalmazta közéleti krédóját. A szöveg egyfajta hitvallás. Nem véletlen, hogy az írásos változatnak a méltóság teljes *„Hiszek az emberben”* címet adta a szónok. A megszólalásban egy a közérdekekre és a közösségi szempontokra tekintettel lévő szabadságfogalmat igyekezett vázolni: *„Szabadnak lenni többé nem jelenthet annyit, mint azt tenni, amit akarok, azért, mert nekem úgy tetszik. Ez a szabadság a kőkorszak szabadsága, amikor az ősember ott ütötte le a kőfejszéjével a másikat, ahol érte [...]. A forradalomból született szabadságnak csak egy tartalma lehet, amely azt megszenteli: szabad megtenni mindent, ami nem keveseknek jó, hanem sokaknak; szabad megtenni mindent, ami nem kiváltság”* (Móra 1918b : Móra 1967: 302-303). A mórói szabadságfogalom tehát nem parttalan, nem elvontan jogkiterjesztő, hanem konkrét és a mások, a sokaság szempontjaira figyelő.

Szintén hitvallásszerű a társadalmi harmóniáról és a szociális közösségről szóló okfejtése: *„Hiszek abban az állandó szociális erőben, amely az emberiség történelmének zűrzavarában állandóan azon dolgozott, hogy a céltalanságból rendet, a zavarból szépséget, a kegyetlenségből emberséget, az erőszakból szeretet hozzon ki... Hiszek abban a cselekvő emberi jóakarásban, amely a fejlődésnek csakolyan hajtóereje, mint a szerelem vagy az éhség”* (Móra 1918b : Móra 1967: 303). A kulcsfogalmak tehát a következők e szövegrészben: rend, emberség és szeretet.

1919 első hónapjaiban írt cikkeiben is azon dolgozik, hogy a népet, a közösséget, a szegedi társadalmat meggyőzze a forradalom pozitívumairól, a változások helyességéről. Ebben a két hónapban szövegei kulcsfogalmai közé tartoznak az alábbiak: emberi szolidaritás, jogbiztonság, józan mérték, emberi erőfeszítések, a munka iránti és közéleti felelősség (Móra 1919a : Móra 1967: 312-314; Móra 1919b : Móra 1967: 317-319). A publicista úgy gondolja, nem elég, ha a forradalom megváltoztatja az intézményeket, meg kell változtatni az emberek lelkét is, ahogy fogalmaz: *„új lelkeket kell teremteni”* (Móra 1919c : Móra 1967: 322). Nem a forradalmat akarja intézményesíteni, hanem a *„forradalom-eszmét”* – a forradalom szerinte ugyanis *„izgalom, vértolulás, skarlátszerű harsogás, állandó láz”*, amit – metaforája alapján – egy egészséges test nem bír elviselni.

## A túlcsordulás

1919 márciusában Szeged francia megszállás alatt állt, így a városban a Tanácsköztársaság uralma de facto nem érvényesült. Szegedet egy polgári direktórium irányította, amely megakadályozta a vörös terror helyi kibontakozását. De jure a szélsőbaloldali kurzus intézményei a városban is léteztek, a tanácsköztársaság joghatósága kiterjedt Szegedre is, de a francia katonai jelenlét megakadályozta a diktatúra tombolását.

A Szegeden élő Móra Ferenc nem érzékelhette közvetlenül a tanácsköztársasági rémuralmat: 1919 tavaszán Szeged mindennapi élete – az ország többi pontjához és főként Budapesthez képest – viszonylagos nyugalomban telt. Mindezen körülményeket tisztáznunk kellett azelőtt, hogy elemezni kezdenénk Móra hírhedt Memento című publicisztikáját.

„Proletárdiktatúránk első hetén túl vagyunk. Talán sohasem volt még a történelemben diktatúra, amely ilyen megalkuvástalan kemény és mégis ilyen istenien emberséges lett volna. A történelem eddig csak véres diktatúrákat ismert” – írta Móra Ferenc az április 1-ei Szegedi Naplóban. (Móra 1919d : Móra 1967: 324). Ahogy korábban említettük, Szeged köztes helyzetben volt a tanácsköztársaság ominózus első hetében: Szegeden nem történtek atrocitások, nem folyt vér, a proletárdiktatúra szervei által kihirdetett statárium a városban nem hatályosult. Móra csak messzi távolból, nehezen rekonstruálható fél- vagy falsinformációk alapján figyelhette az „istenien emberséges” proletárdiktatúra eseményeit. Mindenestre a Memento-ban tetten érhető különös lelkesedés az általa közvetlenül meg nem tapasztalt „megalkuvástalan diktatúra” iránt, teljes mértékben zárványt alkot Móra politikai gondolkodásában. Emlékezhetünk: 1918 végén szót emelt a lámpavaspolitika ellen és amellett érvelt, hogy semmiféle terror nem fogadható el. Mindig az erőszakkal, a politikai jellegű erőszakossággal szemben fogalmazza meg önnön pozícióját. Csakis a Memento-ban olvasható olyan Móra gondolat, amely a diktatórikus uralomgyakorlás mellett érvel.

A Memento indulatos reakciókat váltott ki. Erre Móra maga is utal az április 10-én megjelent „Ellenforradalmasdi Szegeden” című cikkében. A publicista félig-meddig magyarázkodva húzza alá, hogy ő csak „a vérengzéstől való iszonyt” akarta újra kifejezni (Móra 1919e : Vajda 1962: 117).

A Memento-t követő támadások hatására Móra visszavonul a közéleti publicisztikától és április 20-tól május elejéig folyamatosan „Amink van” sorozattal csakis kulturális és múzeumi témájú cikkekkel jelentkezik a Szegedi Naplóban. Ez a fajta visszakozás már megelőlegezi az 1920-es évek apolitikusabb jegyzetítő Móróját, de erről majd később.

Május 8-án jelent meg a „Személyes kérdésben” című cikke, melyben ismét visszautal a Memento-ra. Arról beszél, hogy többen „véres kardként” hordták körül az

írást a városban, s úgy hallotta, „*ezzel a véres karddal fogják most az én fejemet leütni*” (Móra 1919f : Vajda 1962: 123). A szövegből egyértelműen kiderül, hogy Móra személyes biztonsága is veszélybe került.

A publicisztikában a Szegedi Napló főszerkesztői posztjáról való lemondását is bejelentette, másnap május 9-én már nem szerepelt a neve a lap impresszumában. Joggal feltételezhetjük, hogy a Memento-ban foglalt gondolatok hozzájárultak ahhoz, hogy Mórának távoznia kellett a főszerkesztői pozícióból.

A „Személyes kérdésben”-cikk azért is kiemelt jelentőséggel bír, mert utólag árnyalni kívánja a Memento-ban foglaltak élességét, másrészt a szerző visszaemlékezik az 1918 ősztől eltelt időre és mintegy számadást végez utolsó főszerkesztőként jegyzett publicisztikájában.

A Memento-t fatális cikkek nevezi: „*Minden félreértés elkerülése végett ki kell jelentenem, hogy azt a fatális cikket a magam jószántából írtam, minden kényszerítés nélkül, s ha jóbarátaim értelmetlensége folytán része volt annak a cikknek abban, hogy az ellenforradalom már a proletárdiktatúra virágjában nem tört ki, akkor örülök neki, hogy ezt a cikket megírtam. Mert ha az ellenforradalom akkor tör ki, Szegedet az isten se mentette volna meg a legszörnyűbb tragédiától. Én ma se mondhatok mást, mint amit akkor mondtam*” – szögezi le Móra Ferenc (Móra 1919f : Vajda 1962: 123). A nyilvános állítás szerint tehát Móra nem bánta meg, hogy publikálta áprilisban a Memento-t. Azt sugallja, hogy cikkének is szerepe lehetett abban, hogy áprilisban nem alakult ki polgárháborús helyzet Szegeden a proletárdiktatúra és a készülődő ellenforradalom helyi erői között.

Az őszirózsás forradalomtól kezdve saját szerepét girondista középutasként láttatja; mint írja, „*akik középúton járnak, mindig elvágják a szélsőségek kaszái, s én azért nem vittem soha semmire, mert soha sem tudtam szélsőséges lenni*” (Móra 1919f : Vajda 1962: 122). Szélsőségeken a proletárdiktatúra elkötelezett híveit és a formálódó ellenforradalmi erőket érti.

Móra Ferenc különböző politikai tartalmú szövegeit 1905-től vizsgálva látható: egészen 1919 áprilisáig-májusáig – a néha gúnyos vagy pajkos stílus ellenére – szenvedéllyel közelít a közélet jelenségei iránt. Azt is szemügyre vehettük, ahogy 1918 őszén-koratelén talán csak a szerelemhez hasonlítható lelkesedéssel viszonyul az új forradalmi politikához. 1919 első hónapjaiban egyre többet hangoztatja a közéleti felelősség dimenzióját, vagyis mintegy hűteni akarja a kedélyeket.

Majd jön a hatalomnélküli, fogatlan oroszán-jellegű szegedi tanácsköztársaság, s Móra üdvözlí a proletárdiktatúrát. Innentől valami súlyosan megváltozik Móra Ferenc pszichéjében is. Magyarázkodásokra kényszerül. Április második felétől nem jelentkezik politikai témájú cikkekkel, május 8-án lemond a Szegedi Napló főszerkesztői

posztjáról, arról a pozícióról, amit hat esztendőn át töltött be. Amennyiben egy napot kell mondanunk, hogy mikor józanodik ki a politikai szenvedély mámorából, akkor ez a nap 1919. május 8. E naptól – amint azt majd látni fogjuk – ha ír egyáltalán a politikai történésekről, mindig valami fájdalmas keserűség érződik ki a szövegekből. *„A jövőendő persze messze van, de a holnap? Istenem, mostanában az ember nem tehet mást, mint hogy reggel, amikor munkába indul, melegebben csókolja meg a feleségét, gondjai felesét, és kislányát, meddő élete fája egyetlenvirágát”* – írja 1919. május 8-án (Móra 1919f: Vajda 1962: 123).

## Távolságtartás

A politikában csalódott Móra talán legbátrabb szellemi alkotása egy – paradox módon – mindeddig publikálatlan vezércikk. 1919 augusztusában jegyezte le, azonban soha nem kerülhetett napvilágra. A *„Ne utána, hanem elébe!”* című cikk egyaránt elhatárolódik a kommunista diktatúrától és az akkoriban kibontakozó ellenforradalmi kurzustól.

Az írás a Szeged Napló számára készült, de Engel Lajos, a lap tulajdonosa nem engedte megjelentetni. Mind az újságnak, mind Mórának baja lehetett volna, ha a jegyzet széles körben olvashatóvá válik. Nem tekinthető a valóságtól elrugaskodott véleménynek, amely szerint a vezércikk megjelenése esetén könnyen lehet, hogy Mórát a formálódó ellenforradalom keretlegényei *„megúszatták”* volna a Tiszán (Lengyel 1976: 8-9.; 23-24).

1919-ben az (újra)alakuló jobboldali kurzus társadalmi közege nem tette lehetővé az írás publikálását. Móra Ferenc életében ez a cikk nem jelent meg sehol. Lehetséges, hogy a cikk ügye el is felejtődött. A dokumentum Szigethy Vilmosnál, a Szegedi Napló egykori szerkesztőjénél maradt.

1976-ban felmerült, hogy a Szegedi Egyetem könyvtárában őrzött dokumentumot – ide Szigethy Vilmos iratanyagából került a jegyzet – egy forrásválogatásban közöljék. Akkoriban, a kommunista diktatúra szellemi kontextusában a kötet szerkesztőjének a hivatalos lektor nem *„javasolta”* a Tanácsköztársaság terrorisztikus világának bírálatát tartalmazó cikk publikálását. (Hogy a jövőbeli kutatók számára a dokumentum létéről szóló natúr információközlés '76-ban egyáltalán nyilvánosságot kaphatott, az Lengyel András irodalomtörténész érdeme.)

A publikálatlan vezércikkben Móra a jobboldali lapok stílusát, hangvételét a *„vörös”* sajtóéhoz hasonlítja. A szerző egyetért azzal, hogy aki bűnt követett el a kommunista uralom alatt, annak a törvény előtt kell elszámolnia tetteivel, ugyanakkor felteszi a kérdést, hogy *„de gyilkos és haramia volt-e mindenki, a kinek most pallos alatt a feje?”* Móra szerint a folyamatos számonkérések odavezethetnek, hogy a magyarság egyik fele (ki)írtja a másikat.

Az újságíró-publicista megfogalmazta abbéli vágyait,

miszerint a *„vörös rém”* soha többet vissza ne jöjjön – joggal feltételezhetjük, hogy 1976-ban e mondat miatt nem lehetett közölni az akkor már ötvenhét esztendő írást.

Íme a publikálatlan cikk:

## *„Ne utána, hanem elébe!”*

*Budapesten megindult a megtorlás munkája, – ez nem lephet meg senkit. A hivatalos lap ezt írja – olyan hangon, amely az összetévesztésig hasonlít a vörös sajtóéhoz – hogy egyetlen bűn sem marad megtorlatlan. Ezt rendén valónak valónak lehet találni. A ki kardot rántott, vesszen el kard által. Nem nagyon keresztényies ez ugyan, inkább erősen jehovás, de minden esetre emberi. A melyik kommunista vért ontott, fizessen a vérével. A ki lopott és rabolt, bűnhődjék tolvaj és rabló módjára. Ha ezt az elvet néhány évvel korábban érvényesítették volna, talán nem jutunk ide. Sajnos, nem tudunk róla, hogy gyilkosok módjára bántak volna el azokkal a tábornokokkal, akik butaságból, vagy dicsvágyból tízezrek életét áldozták fel, nem kevésbé ártatlan életeteket, mint a kommunista hóhérok. Ezek a tábornokok királyi kitüntetések kaptak és borostyán-kazlat a sajtóban. Az is tudott dolog, hogy az a miniszter, az ország kincstárnoka, a kinek panamáit a törvény állapította meg, nem került börtönbe. Nagy úr maradt tovább is, vezér politikus és nagy urak tanácsadó barátja. Se a törvény, se a közvélemény nem volt mindig olyan szigorú, mint most.*

*Ezzel azonban nem akarjuk azt mondani, hogy mert a régi gonoszerők nem lakoltak, az újakat is futni kell hagyni. Bitóra azzal, a ki gyilkolt és a ki rabló módon magának vette el a másét. De gyilkos és haramia volt-e mindenki, a kinek most pallos alatt a feje? Budapest főváros jogaiba visszaiktatott hatósága kétszázötven tanító ellen indított fegyelmit, mert a proletár diktatúrát szolgálta. Megindult az eljárás a tanárok ellen is. Sorra kerülnek az ügyvédek és orvosok is. Bírák, mérnökök és magasabb rangú katonák közt is sokan vannak vörösök, a magánhivatalnokokról nem is szólva. A kormány mindezeket meg akarja számoltatni? Nem lesz elég börtön és nem lesz elég fa és nem lesz elég kötél az országban. És a hatóságok évekig nem fognak mást csinálni, mint kommunistákat hajkurászni és tortúrázni, holott úgy rémlik, mintha egyéb tennivalóink is lennének. És mivel lesz jobb a helyzet, ha a megmaradt magyarság egyik fele kiírja a másikat? Se egy morzsa szemmel nem lesz több, se egy fillér hadisarccal kevesebb, nem nőnek határaink és nem apadnak a szenvedéseink.*

*Ellenben – ez anarchia vissza fog térni, mielőtt kilábalunk volna belőle és a polgárháború mindaddig fog köztünk tartani, míg egy száláig ki nem írtjuk egymást. Ez olyan világos, hogy itt disputának nincs helye. A terror terrort idéz elő és ez minden terrorra egyformán áll. Célja ez valakinek, hogy a szervezett kommunizmus után egy sendomingói rabszolga-lázadás színhelye legyen ez a nehéz vármegye, a mit még Magyarországnak hívnak?*

*A cél a bolsevizmus letörése volt és ez szerencsésen, vérontás nélkül sikerült. Józan politikai fő tennivaló most már csak az lehet: gondoskodni arról, hogy a vörös rém*

*soha többet vissza ne jöjjön. De ezt nem preskripciókkal kell, mert úgy sem lehet megakadályozni: de szociális intézmények kellene, amelyek olyan helyzetet teremtenek, hogy senki ne sóhajtsa vissza a bolsevizmust. Nem utána kell menni doronggal és vasvillával, hanem elébe kerülni demokráciával és jogmegosztással. Amazok elvadítják, emezek leszerelik a medúzaféjű rémet.*

*A vértanúcsinálás mindig rossz politika volt, bizonyoság rá az egész történelem és a proletárdiktatúra is. Legyen a polgári forradalom vezéreinek több politikai érzéke, mint a proletár-forradalom vezéreinek volt s lássák be, hogy a szelidségnek és engedékenységnek egy szál cérnájával többet meg lehet kötni, mint egész pászma dühvel és bosszúval.*

A mindeddig publikálatlan cikk – a benne meglévő kétségtelen ellentmondásosság ellenére – egyfajta hitvallás a mindenkori terrorisztikus uralomgyakorlással szemben.

Móra a borzasztó közállapotokra gyógyírként a demokrácia eszményét és a jogmegosztás elvét ajánlja. Cikkének üzenete, hogy a társadalmi bajokat nagyobb szociális érzékenységgel és szelidséggel lehet orvosolni.

### Kiszolgáltatva

1919 augusztusától hosszú hónapokon át – a felkorbácsolt közéleti indulatok, az izzó gyűlölet légkörében – Móra Ferenc szó szerint nem érezheti magát biztonságban, ő maga ezt a helyzetet egyértelműen életveszélyként éli meg. Információkat kap arról, hogy politikai okok miatt atrocitások érhetik. Szalay József szegedi kerületi rendőrfőkapitány baráti segítsége is kellett ahhoz, hogy Móra sértetlenül élte túl a fehérterror időszakát.

Lelki állapotáról sokat mond, hogy 1920. január 25-én végrendeletet ír. Ebben leszögezi: *„engem sehova sem tartozott, politikát soha nem űzött embert felelőssé tesznek olyan gonosztettért, amelyeknek elkövetőivel se összekötöttségben, se ismertségben, se érzelmi, se értelmi közösségben nem voltam”* (Csiffáry 2006: 371). Móra politikai jellegű üldöztetésnek érezte, érezhette azt, ami vele történik. Ezekben a hónapokban kétségek között vívódik, mindennapjai felbolydult állapotban telnek.

A túlélés érdekében sajátos kommunikációs stratégiát folytat; több országosan ismert vezető személyiségnek írt magánlevelében is elhatárolódik a proletárdiktatúrától.

1920. január 25-én Pekár Gyulához, az új jobboldali kurzus kultuszminisztériumi államtitkárához fordult segítségért. A Pekárnak írt levélben azt állítja, hogy őt a proletárdiktatúra *„mozdította”* el a Szegedi Napló főszerkesztői állásából (Lengyel-Kőhegyi: 1979: 91). Lengyel András és Kőhegyi Mihály erre mondja: *„Ez így nem felel meg a valóságnak”* (Lengyel-Kőhegyi: 1979: 92).

A Pekár-levélben – a remélt védelem érdekében – múzeumigazgatói szerepének is kellő súlyt igyekeznek adni. Ebbéli törekvésében ismét találhatunk olyan állítást, amely különösnek vagy éppen kedvesen szerénytelennek, s egyben részben valótlannak tetszik. Móra a dokumentumban arról beszél, hogy a szegedi múzeumot, a Kultúrpalotát *„húsz év fanatikus munkájával a vidék első kultúrintézetévé”* tette (Lengyel-Kőhegyi: 1979: 90). E gondolatot első szám első személyben fogalmazza meg; mint mondja: *„tettem.”* Móra Ferenc 1917-től volt a szegedi múzeum igazgatója, a Pekár-levél írásakor alig több mint két és fél esztendeje irányítja a Kultúrpalota működését. A közgyűjteménynek beosztott munkatársként 1904-től volt alkalmazottja, vagyis 1920 februárjában 16 éve dolgozott a szegedi múzeumért és könyvtárért. E tények függvényében állíthatjuk, hogy kedvesen szerénytelen, és egyben részben valótlan az a közlés, amikor *„húsz év fanatikus”* munkájáról beszél, ami által első szám első személyben a vidék első kultúrintézményévé tette a szegedi múzeumot. Valós alapokon nyugszik az a mórái vélekedés, hogy a szegedi múzeum vezető szerepet játszott akkoriban a vidéki Magyarország kulturális életében, s az is igaz, hogy Móra fanatikus és nagyon hatékonyan szolgálta a szegedi múzeum ügyét, de e munkában 1904 és 1917 között rendkívül fontos szerepet játszott a legendás író-társ Tömörkény István is. Ha a Móra által említett húsz esztendő időtávot nézzük 1920-tól visszafelé, akkor ebben az időszakban még a szegedi múzeumalapító, Reizner János érdemeit is illik kiemelni.

Mindezen tényeket a történeti elemzőnek át kellett tekintenie, de azt is jelezni szeretnénk, Móra súlyosan traumatizált helyzetben volt ekkor. Móra csakis úgymond a bőrét akarja menteni, nagyzóló vagy éppen nem teljesen valós állításaival nem ártott senkinek.

Nemcsak Pekár államtitkárhoz fordul segítségért ebben az embert próbáló időszakban Móra, hanem Mihalik Józsefhez is, aki ekkor a múzeumok országos főfelügyelője. Arról tájékoztatta a főfelügyelőt, hogy őt irigy emberek *„kommunista hírbe keverték”* (Lengyel-Kőhegyi: 1979: 94). Móra Ferenc azt is fontosnak tartotta leszögezni a dokumentumban, hogy Szegeden lényegében nem volt proletárdiktatúra, ahogy fogalmaz, legfeljebb *„áldiktatúra”* volt. A saját 1919. márciusi-áprilisi tevékenységéről ezt írja: *„Az én szereplésem annyi volt, hogy egy munkáshangversenyen előadást tartottam a könyvek szeretetéről.”* Móra még arról is tájékoztatta a főfelügyelőt, hogy a budapesti francia misszió vezetői a sorsát *„forró nyugtalansággal viselik a szívükön.”*

Befolyásos helyi barátainak (Szalay József rendőrfőkapitány, Somogyi Szilveszter polgármester), a proletárdiktatúrától való elhatárolódásnak és az előbbiekben elemzett kommunikációs stratégiának köszönhetően Móra Ferenc túlélte a fehérterrort, sőt a múzeumigazgatói pozícióját is megőrizhette.

A politika iránti szenvedély mint mély érzelm viszont megtört a pszichéjében. Saját névvel egészen 1922-ig

nem is jelentkezik politikai témájú publicisztikával. A szenvedélyes hangú/tollú jegyzetíró már soha nem is tér vissza. A szenvedély legfeljebb indulati alapon tört fel benne: erre példa az 1923. február 23-án a Szeged című lapban publikált *Konstrukció bombával és ököllel* (Móra 1923a : Móra 1967: 348-351) című cikk, amelyben szóvá tette, hogy az orogványi gyilkosok azóta sincsenek meg.<sup>2</sup> Az írás miatt nemzetgyalázás címen indítottak eljárást Mórával szemben. Az ügyet – Somogyi Szilveszter polgármester közbenjárására – végül is ejtették (Madácsy 1960).

### Megbékélési narratíva

A nemzetgyalázási vád tortúrája után Móra Ferenc közéleti publicisztikájában új elemként jelenik meg a megbékélési narratíva. A politikai szenvedélytől fűtött (1905-1919), majd a túlélésért küzdő (1919-1921) Móra karaktere után felbukkan a reálpolitikai szemlélő vagy más megközelítésben a kompromisszum- és békekereső (1923) Móra figurája is. Szövegeiben e gondolat válik markánsná: a különböző politikai oldalak egymással szembeni leleplezései csak gyűlölködést hoztak, de ebbe az ország már beletompult. *„Előre nézzünk, ne hátra, hagyjuk elporladni azt a múltat, amely minduntalan visszaidézi, mindig elzavarja az egyetértés és együttérzés lehetőségét”* (Móra 1923b : Móra 1967: 357). Majd a Mohács című cikkben így ír: *„Még a halál küszöbén, a mohácsi csatatéren is marakodtak egymással az ország urai, és ott is letorkolták azt, aki huszonhétézer emberrel nem akart nekimenni háromszázezernek”* (Móra 1923c : Móra 1967: 381). Mindezen okfejtés mögött egyrészt a folytonos békétlenséggel szembeni szót-emelés szándéka, másrészt a realitásokkal, az erőviszonyokkal való szembenézés igénye húzódik meg.

### Hiátus kontra a fikció növekvő tere

1918 előtt Móra önmagára soha nem használta volna a liberális kifejezést, illetve az is jellemző, hogy az őszirózsás forradalom időszakát megelőzően érdemben nem épített a demokrácia kifejezésre, markáns módon sem a demokrácia, sem a liberalizmus nem jelenik a dualizmuskorabeli szövegeiben. Ez a húszas években megváltozik. Magára ekkoriban már liberálisként tekint és a demokrácia fogalma viszonyítási pont számára.

1918-at megelőzően a liberalizmus és a demokrácia kifejezés azért nem lehetett a számára identitásképző tényező, mert az uralkodó dualista elit kötődött a liberalizmushoz és az úgynevezett nemzeti demokráciához mint textuselemhez, Móra pedig a monarchia politikai struktúráit élesen elutasította.

Az „Ünnep” című, 1926-os cikkében egy fiktív 48-as bakával mondatja ki a saját gondolatait: *„A ti szemetekben a demokrácia félelmetes dögvész, és aki a demokrácia hitvallója, az a ti nemzedéketek szemében destruktív hazaáruló”* (Móra 1926 : Móra 1967:498).

1930-ban, halála előtt négy esztendővel Móra *„Forradalmi emlékek”* című cikkében elevenítette fel a

Károlyi Mihállyal való 1918 nyarán lezajlott szegedi találkozását. Az őszirózsás forradalom kirobbanása előtt néhány hónappal a lapszerkesztő megkérdezte a grófot, hogy lesz-e a közeljövőben forradalom. Károlyi határozott nemet mondott, majd ezt tette még hozzá: *„Én csak egyben vagyok biztos. Abban, hogy én nem csinállok forradalmat. Annyira ismerem magam, hogy én nem való vagyok forradalmi vezérnek. Annál pedig becsületesebb ember vagyok, mint hogy előre uszítsam a tömegeket és elbújjak a hátuk mögé”* – idézte fel Móra Károlyi 1918 nyarán elmondott gondolatait.

Tudvalevő, hogy mi történt utána: Károlyi a forradalom vezére lett. Móra Ferenc az emlékek felidézését követően csak ennyit tett hozzá: *„S azóta tudom én, hogy aki benne van a politikában, az nemcsak a helyzetet nem látja, hanem önmagát sem”* (Móra 1930).

Móra Ferenc 1919 után csalódik a politikában. Ahogy azt megfigyelhettük, az ifjúkora óta benne lévő közéleti szenvedély átalakul, megtörik. Ez a fajta hiátus, kiábrándulás is kellett ahhoz, hogy Móra erőteljesebben forduljon a tények világából, az objektív politikai jelenségek felől a fikció, a szépirodalom felé. E pszichés tudati változással is összefüggésben állhat, hogy 1920 után vált *„igazi íróvá”* (Lengyel 2014).

Mindeme értelmezési keret alapján akár azt a kérdést is felvethetjük: Móra politikai csalódása nélkül megszületett volna a Négy apának egy leánya; a Hannibál feltámasztása; az Ének a búzamezőkről vagy az Aranykoporsó?

S végül még egy gondolat arról, hogy a (politikai) szenvedély sosem múlik el: Móra Ferenc halála előtt bő másfél évvel titkos szerelmi viszonyba kezdett a nála 22 évvel fiatalabb Kalmár Ilonával. (Móra 2014) Szerelmes üzenetek tucatjait váltják: gyakori, hogy Móra a romantikus levelek egyik mondatában még udvarol, majd a következőben politikai vonatkozású gondolatokat fogalmaz meg. Egyik szenvedélyes mondat a másik után.



## IRODALOM

- Csiffáry 2006: Csiffáry Gabriella: Magyar végrendeletek gyűjteménye. Vince Kiadó. Budapest. 369-374.
- Földes 1977: Földes Anna: Így élt Móra Ferenc. Móra Könyvkiadó. Budapest.
- Földes 1982: Földes Anna: Móra Ferenc a publicista. Irodalomtörténet 1982/1. 187-205. Elektronikusán elkérhető: [http://epa.oszk.hu/02500/02518/00229/pdf/EPA02518\\_irodalomtortenet\\_1982\\_01\\_187-205.pdf](http://epa.oszk.hu/02500/02518/00229/pdf/EPA02518_irodalomtortenet_1982_01_187-205.pdf) (A letöltés időpontja: 2018. január 28.)
- Lengyel 1976: Lengyel András: A szegedi egyetemi könyvtár Móra-kéziratai: katalógus és szövegekölés. Dissertationes ex Bibliotheca Universitatis de Attila József Nominatae. Elektronikusán elkérhető: [http://digit.bibl.u-szeged.hu/00300/00375/00001/dissert\\_bibliotheca\\_001.pdf](http://digit.bibl.u-szeged.hu/00300/00375/00001/dissert_bibliotheca_001.pdf) (A letöltés időpontja: 2018. január 28.)
- Lengyel 1981: Lengyel András: Az államkapitalizmusba hajló szociálliberalizmus egy magyar koncepciója. Móra Ferenc 1918 végi politikai programtervezetei. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1980-81. 285-297. Elektronikusán elkérhető: [http://epa.oszk.hu/01600/01609/00024/pdf/MFME\\_EPA01609\\_1980\\_1981\\_1\\_285-297.pdf](http://epa.oszk.hu/01600/01609/00024/pdf/MFME_EPA01609_1980_1981_1_285-297.pdf) (A letöltés időpontja: 2018. január 28.)
- Lengyel 2005: Lengyel András: A „másik” Móra. Bába Kiadó. Szeged.
- Lengyel 2014: Lengyel András: A Móra-értelmezés néhány kérdése. Tiszatáj 2014. augusztus. 88-93.)
- Lengyel-Kőhegyi 1979: Móra Ferenc levelezéséből. Sajtó alá rendezte: Kőhegyi Mihály, Lengyel András. A bevezetőt írta: Lengyel András. Kecskemét.
- Madácsy 1960: Madácsy László: „Nemzetgyalázás” címen emelt vád Móra Ferenc ellen. A Móra Ferenc Múzeum évkönyve 1958-1959. Szeged. 1960. 7-17.
- Magyar 1966: Magyar László: Móra Ferenc élete. Móra Könyvkiadó. Budapest.
- Móra 1905a: Móra Ferenc: Új bárók és osztálytanácsosok. Szegedi Napló, február 25. Közreadja: Móra 1967. 5-7.
- Móra 1905b: Móra Ferenc: A fenyőfa alatt. Szegedi Napló, december 24. Közreadja: Móra 1967. 11-13.
- Móra 1906a: Móra Ferenc: A finnekről. Szegedi Napló, február 24. Közreadja: Móra 1967: 17-20.
- Móra 1906b: Móra Ferenc: Van benne valami. Szegedi Napló, július 27. Közreadja: Móra 1967: 24-26.
- Móra 1906c: Móra Ferenc: Az elkopott császár. Szegedi Napló, november. 10. Közreadja: Móra 1967: 41-43.)
- Móra 1908: Móra Ferenc: Az igazságkereső. Szegedi Napló, 1908. június 27. Közreadja: Móra 1967: 68-70.
- Móra 1910: Móra Ferenc: Nemzeti demokrácia. Szegedi Napló, május 28. Közreadja: Móra 1967: 92-94.
- Móra 1912: Móra Ferenc: Éljen a demokrácia... Szegedi Napló, szeptember. 13. Közreadja: Móra 1967: 157-159.
- Móra 1913: Móra Ferenc: Amit nem mondott Tisza. Szegedi Napló, június. 8. Közreadja: Móra 1967: 190-192.
- Móra 1917: Móra Ferenc: Huszonhárommillió. Szegedi Napló, április 20. Közreadja: Móra 1967: 256-257.
- Móra 1918a: Móra Ferenc: A lámpavas. Szegedi Napló, december 13. 296-298.
- Móra 1918b: Móra Ferenc: „Hiszek az emberben” Részlet a szabadságünnepi beszédből. Szegedi Napló, december 25. Közreadja: Móra 1967: 302-305.
- Móra 1919a: Móra Ferenc: A levegőből szabott kabát. Szegedi Napló, január 26. Közreadja: Móra 1967: 312-314.
- Móra 1919b: Móra Ferenc: A felelősség. Szegedi Napló, február 26. Közreadja: Móra 1967: 317-319.
- Móra 1919c: Móra Ferenc: A halhatatlan forradalom. Szegedi Napló, március 16. Közreadja: Móra 1967: 320-323.
- Móra 1919d: Móra Ferenc: Memento. Szegedi Napló, április 1. Közreadja: Móra 1967: 324-326.
- Móra 1919e: Móra Ferenc: Ellenforradalmasdi Szegeden. Szegedi Napló, április 10. Közreadja: Vajda 1962: 117.
- Móra 1919f: Móra Ferenc: Személyes kérdésben. Szegedi Napló, május 8. Közreadja: Vajda 1962: 122-123.
- Móra 1919g: Móra Ferenc: Nemzeti ünnep. Szegedi Napló, október 5. Közreadja: Móra 1967: 327-328.
- Móra 1923a: Móra Ferenc: Konstruktív bombával és ökölrel. Szeged, 1923. február. 22. Közreadja: Móra 1967: 348-351.
- Móra 1923b: Móra Ferenc: Zajosan derülnek. Szeged, 1923. március 2. Közreadja: Móra 1967: 355-357.
- Móra 1923c: Móra Ferenc: Mohács. Világ, 1923. augusztus. 29. Közreadja: Móra 1967: 377-381.)
- Móra 1926: Móra Ferenc: Ünnepezen. Délmagyarország, 1926. március 16. Közreadja: Móra 1967: 497-499.)
- Móra 1930: Móra Ferenc: Forradalmi emlékek. 1930. Közreadja: Móra Ferenc: Ezek az évek 1914-1933. Elektronikus könyv: <http://mek.oszk.hu/05200/05283/05283.htm#38> (A letöltés időpontja: 2018. január 28.)
- Móra 1967: Móra Ferenc: Memento. Móra Ferenc összegyűjtött művei. Magvető Könyvkiadó. Budapest.
- Móra 2014: Móra Ferenc: Címtelen könyv. Wesley Kiadó-Móra-múzeum.
- Péter 1965: Péter László: Juhász Gyula a forradalmakban. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Péter 1989: Péter László: Móra Ferenc. Kiskunfélegyháza.
- Vajda 1962: Vajda László: Móra Ferenc útja 1917-1919. Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve. Szeged. 77-128.

## JEGYZETEK

<sup>1</sup> Az eddig publikálatlan forrás a SZTE Klebelsberg Könyvtár kéziratárában található. A dokumentum autográf, vagyis Móra Ferenc saját kézzel írta. A szöveg hét darab számozott lapon maradt fenn. A vezércikket szöveghűen közöljük, a forrásszöveg helyesírásának megfelelően.

<sup>2</sup> Héjjas Iván különítményesei 1919 novemberében több tucat kommunista szimpátiával vádolt kecskeméti embert hurcoltak az orgoványi erdőbe, ahol ólmosbotokkal összeverték, majd kegyetlen módszerekkel (például élve eltemetés, trágyalébe fojtás) kivégezték őket.<sup>9</sup> Valuch Tibor „demokrata magyar közírónak” nevezi Kovács Imrét, aki „demokrata beállítottságából eredendően rendíthetetlen ellenfele volt a totális rendszereknek, az ezeket képviselő eszméknek és embereknek. Nyilvánvalóan ez vitte az antifasiszta mozgalomba, és ebből (is) ered következetes kommunizmusellenessége is” (Valuch 2013: 273).

<sup>10</sup>E beszéde után 19 nappal, 1947. február 25-én, Kovács Béla, az FKGP főtitkára elhurcolása napján az eljárással szembeni tiltakozásképpen Kovács Imre kilépett pártjából, a Baloldali Blokk részét képző Nemzeti Parasztpártból. Kovács Imre parlamenti beszéde megtalálható: Nemzetgyűlési Napló 1945–1947. V. kötet.

## **Excerpts of a passionate flirting story - Mora and the political arena**

Konstantin Medgyesi

Ferenc Móra as a socially sensitive journalist has started to turn toward public questions. Mora's elemental sense of justice is also evident in his early publicity and his political ambitions became more pronounced in the 1910s. As we know he had a direct public role as well in 1918-19 and with the appearance of the counterrevolutionary era his deep frustration was formed in politics. His public interest did not disappear in the 1920s and 1930s but he did not undertake the passionate flirtation with politics again. Commenting on public affairs remained only for his secret love letters towards the end of his life.